

Aluesuunnittelun vastualueen vuosikatsaus (valtuustolle)

Maakuntahallitus 20.11.2023 § 167
309/06.01.04/2023

Tiivistelmä

Toimintaympäristön nopeiden muutosten takia liitossa valmistaudutaan lähitulevaisuudessa sekä maakuntakaavan täydennykseen että Uusimaa-ohjelman päivitykseen. Sidosryhmien näkemyksiä maakuntakaava- ja ohjelmatyöhön on nyt kartoitettu sidosryhmäkyselyiden ja kuntakierroksen kautta. Pääpaino tämän vuoden prosessissa on ollut ensisijaisesti maankäytön ja aluesuunnittelun teemoissa. Vuonna 2024 prosessia jatketaan elinvoimakärjillä.

Alustavana johtopäätöksenä sidosryhmävuorovaikutuksen tuloksista vihreän, puhtaan siirtymän tematiikka laajasti käsitettynä, mukaan lukien energian tuotanto ja siirto, kiertotalous, joukkoliikenne sekä luonnon ja kestävä yhdyskuntarakenteen reunaehdot, näyttäisi korostuvan maakuntakaavan täydennystarpeissa.

Ilmiöpohjaisissa monialaisissa ilmastotiimeissä liiton asiantuntijat toteuttavat yhdessä ilmastotiekarttaa ja samalla myös muita liiton tärkeimpiä suunnitelmia ja ohjelmia. Edunvalvonnassa, kuten alueidenkäyttölain uudistus ja EU-maaperädirektiivi, korostuu vaikuttaminen yhteistyössä verkostojen kanssa, ja kuntayhteistyössä opitaan yhdessä ajankohtaisista aiheista, kuten energiasta ja asumisesta.

Maakuntahallitukselle esitetään, että se päättää merkitä tiedoksi aluesuunnittelun tilannekatsauksen sekä viedä sen tiedoksi maakuntavaltuustolle.

Selostus

Suunnittelussa korostuu sidosryhmävuorovaikutus pohjana tuleville suunnitelmille

Uudenmaan liiton visio on, että tulevaisuuden Uusimaa on reilusti edellä. Se tarkoittaa mm. edelläkävijyyttä ilmastonmuutokseen vastaamisessa ja vihreässä siirtymässä sekä aktiivisuutta kansainvälisessä toimintaympäristössä. Toimintaympäristössämme on tapahtunut ja tapahtuu paljon muutoksia ja työssämme Uudenmaan kehittäjänä on jatkuvasti enemmän huomioitavia muutostekijöitä.

Liiton keskeisimpinä työkaluina tulevaisuuteen varautumisessa ovat Uusimaa-ohjelma ja maakuntakaava. Toimintaympäristön nopeiden muutosten takia liitossa valmistaudutaan lähitulevaisuudessa sekä maakuntakaavan täydennykseen että Uusimaa-ohjelman päivitykseen vuosille 2026–29. Sidosryhmien näkemyksiä maakuntakaava- ja ohjelmatyöhön on nyt kartoitettu sidosryhmäkyselyiden ja kuntakierroksen kautta. Tänä vuonna pääpaino kyselyissä ja kuntakierroksessa on ollut erityisesti maankäytön, ympäristön ja aluesuunnittelun teemoissa. Ensi vuonna painopiste tulee olemaan vastaavasti elinvoimateemoissa.

Uusimaa-kaava 2050 -kokonaisuus on tullut lainvoimaiseksi keväällä 2023 ja nyt on alkanut maakuntakaavan varsinainen toteuttaminen, kun sitä käytetään ohjeena kuntakaavoille sekä muulle alueiden käytön suunnittelulle. Uusimaa-kaavan työ käynnistettiin jo vuonna 2016, joten siksikin nyt nähdään tarpeelliseksi kartoittaa maakuntakaavan

täydennystarpeita ja valmistautua maakuntakaavan täydentämiseen. Sidosryhmävuorovaikutuksen, myös Uusimaa-ohjelmaa varten laadittavan skenaariotyön, maakuntakaavan tilannekuvan sekä kansainvälisen yhteistyön pohjalta on tarkoitus määritellä, mitkä teemat kannattaisi valita mukaan maakuntakaavan täydennyskierrökselle. Maakuntakaavan täydennyskierröksen tarve ja kiireisyys on korostunut myös kuntien näkemyksissä.

Ideana maakuntakaavan täydennyskierröksessä on tietomallimainen ajatus ”teemoittain täydentyvästä” maakuntakaavasta, jonka pohjana toimii lainvoimainen Uusimaa-kaava 2050, jota täydennetään kokonaan uusilla teemoilla, ja jonka joitakin teemoja päivitetään vaihemaakuntakaavalla. Vaihemaakuntakaavakäsittelyllä säästetään aikaa ja resursseja sekä vältetään jo lainvoimaisten teemojen avaaminen, jolloin voidaan keskittyä uusiin ja päivitystä vaativiin teemoihin. Maakuntakaavatyössä voidaan käsitellä myös sellaisia ajankohtaisia teemoja tai ilmiöitä, jotka jäävät vain selvitysten tasolle, eli eivät sisälly lopulliseen vaihemaakuntakaavaan. Ajankohtaisten ilmiöiden ja teemojen tutkiminen tuo tietoa myös Uusimaa-ohjelman taustalle sekä kuntien käyttöön.

Huhti-syyskuussa 2023 on toteutettu sidosryhmäkysely, joka toimii maakuntakaavatyön ja Uusimaa-ohjelman päivittämisen yhtenä lähtökohtana. Kyselystä laadittiin eri kohderyhmille omat versiot, strategisen tason kysely (vastauksia 116) sekä laajempi maakuntakaavakysely (vastauksia 41). Strategisen kyselyn osuus oli molemmissa sama ja tältä osin vastaukset on yhdistetty. Strategisen tason kyselyllä haluttiin kartoittaa eri ryhmien näkemyksiä Uudenmaan tärkeimmistä tulevaisuuden haasteista sekä Uudenmaan liiton roolista ja keinoista niihin vastaamisessa. Maakuntakaavakyselyssä selvitettiin strategisen tason kysymysten lisäksi mitä täydennystarpeita maakuntakaavalle nähdään ja miten toimiva lainvoimainen maakuntakaava on.

Strategisen tason kyselyssä tärkeimmiksi Uudenmaan tulevaisuuden haasteiksi nousivat (tässä järjestyksessä) toimiva seudullinen joukkoliikenne, ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen, luontokadon pysäyttäminen, kasvun kestävä ohjaaminen sekä elinkeinoelämän toimintaedellytysten varmistaminen. Haasteisiin vastaamisessa Uudenmaan liitolta toivottiin erityisesti roolia tiedolla johtamisessa ja laaja-alaisen yhteistyön kehittämisessä. Maakuntakaavakyselyssä kaavan tärkeimmiksi päivitys- ja täydennystarpeiksi esitettiin energiateemaa ja vihreää siirtymää, kiertotaloutta sekä ekologista verkostoa.

Uudenmaan liiton kuntakierroksella kesä-lokakuussa 2023 tavattiin aluesuunnittelun kuntavastaavien johdolla kaikki 26 kuntaa, joista kierrokselle osallistui lähes 150 edustajaa. Kaavoituspainotteisella kuntakierroksella teemoista nousivat eniten esiin (tässä järjestyksessä) aurinkoenergia, liikenne, kaupan ohjaus, kestävä yhdyskuntarakenne, ilmastovaikutukset, kiertotalous sekä kaivosvaraukset. Liiton ja kuntien yhteistyötä edunvalvonnassa sekä MAL-työssä pidettiin tärkeänä, ja molemmille toivottiin jatkoa.

Alustavana johtopäätöksenä sidosryhmävuorovaikutuksen tuloksista vihreän, puhtaan siirtymän tematiikka laajasti käsitettynä, mukaan lukien energian tuotanto ja siirto, kiertotalous, joukkoliikenne sekä luonnon ja kestävä yhdyskuntarakenteen reunaehdot, näyttäisi korostuvan maakuntakaavan täydennystarpeissa. Merkittävää lisätietoa tarvitaankin maakuntakaavatyön pohjaksi erityisesti vihreän siirtymän hankkeiden maankäyttövaikutuksiin liittyen. Uudenmaan liitto käynnistää pikaisesti

vihreän siirtymän hankkeiden maankäyttötarpeiden taustaselvityksen, johon liitto on saanut Ympäristöministeriöltä 70 000 euron rahoituksen. Uudenmaan kuntajohtajat kytketään vahvasti mukaan tähän selvitykseen, keskusteluun ja jatkokehittämiseen.

Seuraavaksi liitossa edelleen syvennetään sidosryhmävuorovaikutuksen tulosten analysointia ja tehdään siitä johtopäätöksiä maakuntakaavan mahdollisten täydennystarpeiden tunnistamiseksi sekä Uusimaa-ohjelman päivittämistä varten. Tämä Uudenmaan liiton yhteinen kehittämiskokonaisuus jatkuu ensi vuonna myös skenaariotyöllä sekä väestö- ja työpaikkaprojektiolla, jotka osaltaan myös luovat pohjaa liiton tuleviin töihin. Myös yhteistyö sidosryhmien kanssa maakuntakaavatyöhön ja ohjelmatyöhön liittyen jatkuu.

Toimeenpanossa korostuvat ilmastotoimet osana liiton eri tehtäviä

Ilmiöpohjaisissa, poikkihallinnollisissa ilmastotiimeissä Uudenmaan liiton asiantuntijat toteuttavat yhdessä ilmastotiekarttaa ja samalla myös muita liiton tärkeimpiä suunnitelmia ja ohjelmia, kuten Uusimaa-ohjelmaa, maakuntakaavaa, liikennejärjestelmätyötä ja älykkään erikoistumisen ohjelmaa. Näitä on kytketty yhteen ilmastotyön näkökulmasta liiton sisäisessä Toteuttamisen kokonaisuus –prosessissa vuosien 2021–2022 aikana.

Uudenmaan liitossa on viime vuosina systemaattisesti edistetty perinteiset siilorajat ylittävää moniammatillista työtapaa. Olemme perustaneet ilmastotyön jalkauttamiseksi kuusi asiantuntijatiimiä ilmastotiekartan painopisteiden mukaisesti. Tänä vuonna olemme mm. analysoineet yhdessä hallitusohjelman vaikutuksia ilmastotyöhön, rakentaneet ilmastonäkökulmaa lausuntoihin ja viranomaisyhteistyöhön sekä tunnistaneet toimenpiteitä, joita liitto voi omassa toiminnassaan edistää eri painopisteissä.

Valmistaudumme yhdessä myös ilmastotiekartan toimenpideohjelman päivitykseen sekä sidosryhmien vahvempaan osallistamiseen, erityisesti jäsenkuntia palvelevan yritysyrityksen alueella. Syksyn aikana olemme käynnistäneet hankinnan tiekartan painopistekohtaisten tilannekuvien laatimiseksi ja lisätoimien kartoittamiseksi tavoitevuoteen 2030. Lisätoimien kartoitus tapahtuu yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa keväällä 2024.

Maakunnallista ilmastotyötä toteutamme pääosin hanketyön avulla. Uudenmaan kuntien ilmastotyötä on tuettu SILTA-hankkeella (8/23 saakka) ja tukea jatketaan Canemure-hankkeen turvin. Uudenmaan kiertotalouslaakso –hanke edistää kiertotaloussiirtymää ja jalkauttaa kansallista kiertotalouden green deal –sitoumusta. LuoTo-hanke puolestaan vauhdittaa luovien alojen kestävyysmurrosta. Syksyllä 2023 käynnistynyt VILKKU-hanke nostaa ilmastomuutokseen sopeutumisen hillinnän rinnalle. Hankkeessa tullaan laatimaan laaja riskikartoitus sekä maakunnallinen sopeutumisen suunnitelma. Yhteistyötä EU-tasolla vahvistaa mukanaolomme sekä EU-komission kiertotalousaloitteessa (CCRI) että sopeutumisen missiossa.

Edunvalvonnassa korostuu vaikuttaminen yhteistyössä verkostojen kanssa

Olemme ottaneet aluesuunnittelussa aktiivisen roolin Uudenmaan ja kuntiemme edunvalvonnassa hyödyntäen vahvaa substanssiosaamistamme ja verkostojamme. Kansallisella tasolla olemme

vaikuttaneet kunnille ja maakuntaliitoille merkittävän maankäyttö- ja rakennuslain uudistukseen yhdessä kuntiemme, Kuntaliiton sekä muiden maakuntien ja kumppaneiden kanssa.

Kansainvälisessä edunvalvonnassa olemme yhteistyössä Helsinki EU-Officeen ja verkostojemme (mm. Metrex ja Eurocities) kanssa vaikuttaneet EU-lainsäädännön valmisteluun erityisesti ennallistamisasetuksen ja maaperädirektiivin osalta. Olemme saaneet kunnilta positiivista palautetta onnistuneesta ja vaikuttavasta edunvalvontayhteistyöstämme, ja meidän toivotaan jatkavan sitä mm. liittyen alueidenkäyttölain uudistukseen ja uuteen rakentamislakiin sekä aluesuunnitteluun liittyvään EU-lainsäädäntöön. Valmistaudumme nyt näihin aiemmasta saamiemme hyvien kokemusten ja oppien avulla.

Yhteistyössä korostuvat ajankohtaiset aiheet ja yhdessä oppiminen

Olemme saaneet kunnilta positiivista palautetta ja jatkotoiveita myös siitä, että teemme kuntiemme kanssa tiivistä yhteistyötä ja autamme akuuteissa aihepiireissä ja hankalissa kysymyksissä mm. lähes jokaviikkoisen Kaavakahvilan muodossa. Kuntien asiantuntijoiden etäkahviloihin kutsutaan ulkopuolisia alustajia, ja mahdollistetaan keskustelu ja yhdessä oppiminen ajankohtaisista aiheista, kuntien toiveiden mukaan. Tämän syksyn kiinnostavia aiheita ovat mm. alueidenkäyttölain uudistus, energiaverkostot ja asuminen. Myös kuntien (erityisesti KUUMA-kuntien) kanssa tehtyä tehokasta MAL-yhteistyötä pidetään onnistuneena, ja sitä toivotaan jatkettavan.

Kansainvälisestä yhteistyöstä esimerkkinä Metrex-metropolialueiden verkostossa Uudenmaan liitto yhdessä Helsingin kaupungin ja HSY:n kanssa on vetänyt uutta ilmastoasiantuntijaryhmää vuodet 2022-2023. Koordinoimme ryhmää yhdessä Tukholman, Göteborgin ja Skånen alueiden kanssa, ja ryhmän jäsenet edustavat 15 Euroopan aluetta. Ryhmässä jaetaan tehokkaasti tietoa, kokemuksia ja oppeja ilmastohaasteiden ratkaisusta muiden aluesuunnittelijoiden kanssa mm. ilmastowebinaarien ja työpajojen kautta. Ryhmä toimii malliesimerkkinä Metrexin Partnership Manifeston (julkaistu 8.11.2023) kumppanuuteen perustuvasta verkostoyhteistyöstä. Metrexiä saatuja oppeja on jo hyödynnetty, ja tullaan jatkossa hyödyntämään maakuntakaavatyössä ja edunvalvonnassa sekä jalkauttamaan niitä myös kunnille.

Esittelijän päätösesitys:

Maakuntahallitus päättää

- merkitä aluesuunnittelun vastuualueen vuosikatsaus tiedoksi
- viedä se tiedoksi maakuntavaltuustolle.

Päätös:

Maakuntahallitus päätti esityksen mukaan.

Esittelijä:

Vs. Maakuntajohtaja Tuija Telén

Lisätiedot:

Vastuujohtaja Paula Autioniemi
Asiantuntija Ilona Mansikka ja Pia Tynys